OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Asiantuntijalausunto

13.3.2025

VN/2628/2025
VN/2628/2025-OKM-9

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

VNS 8/2024 vp Kulttuuripoliittinen selonteko

Selonteon tavoitteet ja tausta

Kulttuuripoliittinen selonteko on pitkän aikavälin strategia ja toimintasuunnitelma, joka esittää tavoitteet ja toimenpiteet kulttuuripolitiikan kehittämiselle 2040-luvulle saakka. Selonteko esittää neljä pitkän aikavälin tavoitetta kulttuuripolitiikalle: 1) kulttuuri on muutosvoima, 2) kulttuurin tekijät ja sisällöt ovat avainasemassa, 3) kulttuuri on jokaisenoikeus sekä 4) kansainvälinen vaikuttavuus syntyy kulttuurista.

Selonteossa tunnistetaan kulttuuripolitiikan yhteydet eri politiikka-aloihin, kuten luonto- ja ympäristöpolitiikkaan sekä alue-, kunta- ja kaupunkikehitykseen. Selonteon yhtenä tavoitteena on lisätä kulttuurialan osallistumista yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisuun yhteistyössä muiden politiikka-alojen kanssa, mikä lisää kulttuurin yhteiskuntaan tuottamaa arvoa. Alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten toimien yhteensovittaminen on tässä suhteessa tärkeää.

Selonteon käsitys kulttuurista on laaja: ”Kulttuuri muodostaa yhteiskunnalle tai sosiaaliselle ryhmälle tunnusomaiset henkiset ja aineelliset piirteet. Siihen kuuluvat taiteiden lisäksi perusoikeudet, arvojärjestelmät, perinteet, taidot, tavat ja uskomukset.” Näin määriteltynä kulttuuri käsittää mm. kulttuuriympäristöt ja luontoon liittyvän aineettoman kulttuuriperinnön.

Kulttuuripolitiikan erityiseksi tehtäväksi on selonteossa määritelty 1) taiteen ja kulttuurin luomiseen sekä niihin osallistumiseen perustuvan demokraattisen yhteiskunnan vahvistaminen sekä 2) ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävän tulevaisuuden rakentaminen.

Selonteon tavoitteena on, että sen toimenpiteiden seurauksena myönteinen tulevaisuus on vuonna 2040 seurausta hallitusta kulttuurisesta murroksesta, joka on lisännyt ihmisten ja luonnon hyvinvointia.

Ehdotus valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi perustui laajapohjaisessa työryhmässä tehtyyn valmisteluun. Ehdotuksesta annettiin 280 lausuntoa. Selonteko viimeisteltiin lausuntopalautteen pohjalta.

Selonteon näkökulmia alue- ja maaseutukehitykseen

Selonteko tunnistaa alueiden ja kuntien eriytymiskehityksen vaikutukset kulttuuriin ja kulttuuripalveluihin sekä kulttuurin saavutettavuuteen. Kuntien väestö- ja elinkeinorakenteet luovat erilaisia

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

lähtökohtia kulttuuritoiminnalle, mikä näkyy suurina alueellisina eroina kulttuuripalveluiden saatavuudessa ja kysynnässä.

Kansalliset laitokset, isot tapahtuma-areenat sekä valtionosuutta saavat taide- ja kulttuurilaitokset sekä taideyhteisöt keskittyvät kaupunkeihin. Pienissä kunnissa korostuvat avustusten ja järjestökentän merkitys sekä kirjastojen, kansalaisopistojen ja taiteen perusopetuksen tarjonta. Maaseutumaisilla, harvaan asutuilla alueilla kulttuuri- ja luovat alat sitoutuvat vahvasti elinympäristöön, kulttuuriperintöön ja kokemusmaailmaan.

Selonteko tunnistaa tarpeen huolehtia palveluiden saatavuudesta harvaan asutuilla alueilla. Kulttuurin osuus kuntien peruspalvelujen rahoituksesta on pieni, ja kulttuuri-investointien alueelliset erot vaikuttavat suoraan kulttuuritarjontaan ja taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksiin. Tämä voi kireässä taloustilanteessa heikentää alueellista kulttuuritarjontaa. Kuntien erilaisiin lähtökohtiin vastaamiseksi selonteko korostaa tarvetta uusille rakenteille ja rahoitusmalleille, jotka ottavat paikalliset tarpeet huomioon. Rahoituspohjan laajentaminen on niin ikään olennaista.

Palvelutarjonnan lisäksi kulttuuriin osallistumiseen vaikuttaa merkittävästi henkilökohtainen kiinnostus tai sen puute. Kansalaistoiminnan, kolmannen sektorin ja vapaan sivistystyön rooli voivat tässä suhteessa korostua tulevaisuudessa. Tähän liittyen selonteko nostaa esiin tarpeen huolehtia taiteen ja kulttuurin tiloista hiljentyvillä alueilla, ml. hyödyntämällä vajaakäyttöisiä tiloja ja kunnostamalla niitä kulttuurikäyttöön. Kouluissa tarjottavalla taide- ja kulttuurikasvatuksella on niin ikään keskeinen rooli siinä, miten osallisuutta kulttuuriin voidaan vahvistaa.

Kulttuurin saatavuus- ja saavutettavuusnäkökulmien ohella selonteko korostaa elävän ja muuttuvan paikalliskulttuurin merkitystä alueiden veto- ja pitovoimalle. Kulttuuritoiminta ja elämystalous edistävät alueiden elinvoimaisuutta, houkuttelevat asukkaita ja matkailijoita sekä luovat paikallisylpeyttä ja yhteisöllisyyttä. Kulttuuripalvelut luovat edellytyksiä niihin kytkeytyvälle yritystoiminnalle sekä työ- ja ostovoiman pysymiselle alueella. Esimerkiksi kulttuurimatkailun merkityksen on arvioitu olevan samansuuruinen eri puolilla maata[1].

Kulttuurimatkailun kehittämistoimia vuoteen 2030 on koottu kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekarttaan.

Selonteon näkökulmia ilmastonmuutokseen sopeutumiseen

Selonteko tunnistaa ilmastonmuutoksen ja luontokadon vaikutukset kulttuurialaan. Yhtäältä alan tulee sopeuttaa toimintaansa ja pienentää ympäristövaikutuksiaan ja toisaalta kulttuurin myönteistä roolia osana ilmastotoimia ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista sekä kestävän kehityksen edistämistä tulee vahvistaa.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät jo nyt mm. kulttuuriperintökohteissa ja arktisella alueella saamelaiskulttuurissa. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen edellyttää kulttuuriperintöalalta uutta osaamista. Toisaalta esimerkiksi perinteisiin rakennus- ja korjausmenetelmiin liittyy mahdollisuuksia torjua ilmaston kuumenemista ja sen seurauksia.

Kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen osalta sopeutumistarve on tunnistettu myös kansallisessa ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmassa 2030 ja valtioneuvoston periaatepäätöksessä kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030.

Poimintoja selonteon toimenpiteistä

Kulttuuripoliittisen selonteon edellä kuvattuihin näkökulmiin liittyviä toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- Varmistetaan jokaisen oikeus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin sekä tehdä, kokea ja kehittää sitä varhaislapsuudesta lähtien koko elämän ajan. […] Parannetaan taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta lapsille ja nuorille kaikkialla Suomessa yhteistyömallien ja riittävien resurssien avulla.
- Kuntien ja valtion yhteistoimintaa edistetään jo toimivilla yhteistyömalleilla ja toimintatavoilla, kuten tukemalla yhteiskäyttöisiä tiloja, kiertue- ja vierailumalleja sekä alustoja kulttuuripalveluille mukaan lukien digitaaliset ratkaisut.

[1] Owal Group Oy (2024). Kulttuurimatkailun vaikuttavuusselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:48. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki, 2024. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-054-5

- Rahoituslähteiden monipuolisuutta kehitetään tavoitteellisesti varmistamaan kasvavat resurssit kulttuuri- ja luovilla aloilla. Avustus- ja valtionosuusrahoituksen rinnalla vahvistetaan toimijoiden omien tulojen kasvattamista, pääomarakenteen kehittymistä sekä toteutetaan lahjoitusten verovähennys.
- Kulttuurin aluehallinnolle tarvitaan kokonaisvastuullista ajattelua, alueellisen verkoston vahvistamista ja rakenteita, jotka kannustavat alueellisten viranomaistoimijoiden sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden keskinäiseen yhteistyöhön.
- Huolehditaan kulttuurin luomisen, kulttuuripalveluiden tuottamisen ja sisältöjen tarjoamisen vaatiman kulttuurin fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin jatkuvuudesta ja uudistumisesta.
- Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua sekä rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävää hoitoa sekä vajaakäytössä olevien rakennusperintökohteiden ja muiden tilojen hyödyntämistä kulttuuritoiminnassa.
- Huolehditaan, että kulttuuri tukee ihmisten luontosuhteen kehittymistä, jotta hyvinvoiva luonto säilyy kulttuuriperintönä tulevaisuuteen.
- Saamelaisen kulttuurin, taiteen ja kulttuuriperinnön edistämiseksi tehdään yhteistyötä neljän valtion Saamelaiskäräjien sekä kulttuuri- ja kulttuuriperinnöstä vastaavien viranomaisten kanssa. Vahvistetaan valtion osoittamaa tukea saamelaisen kulttuurin edistämiseen.
- Kulttuuriperintöalan toimijoiden, matkailualan, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan kumppanuuksien ja arvoverkkojen muodostumista tuetaan ja edistetään.
- Varmistetaan, että kulttuuri- ja luovien alojen toimijoilla on osaamista yrittäjyyteen ja taloudelliseen toimintaan.
- Laaditaan konkreettiset toimenpiteet kulttuurin edistämiseksi kestävän kehityksen kontekstissa osana kansallista kestävän kehityksen strategiaa 2022–2030 sekä Agenda 2030:n kansallista toimeenpanoa, ja integroidaan kulttuurinäkökulmat osaksi ilmastopolitiikan ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimia.

Toimenpiteiden tavoiteaikataulu ja vastuutahot määritellään tarkemmin erikseen laadittavassa toimeenpanosuunnitelmassa.

kulttuuriasiainneuvos Emma Harju

Liitteet Powerpoint-esitys

Jakelu Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Lehikoinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Santeri Lohi